

COMMENDA

FINANCIËLE INCLUSIE

juli 2023

Inhoudsopgave

Introductie	1
Belang van financiële inclusie	2
Financiële inclusie voor micro-, midden- en kleinbedrijf heeft toegevoegde waarde	3
Verantwoorde inclusie	4
Investeren in financiële inclusie	5
Microfinanciering	5
Financiering van MKB	5
Verzekeringen en -pensioenen	6
Fintech	8

Introductie

Ondanks de aanzienlijke vooruitgang die in het afgelopen decennium is geboekt, ontbreekt het een groot deel van de wereldbevolking nog aan een veilige plek om te sparen. De mogelijkheden voor het periodiek overmaken van geld naar familie in het thuisland zijn vaak beperkt, evenals het vinden van financiering voor ongeplande grote uitgaven zoals bij ziekte of een begrafenis. Dit geldt met name voor de meest kwetsbare groepen in de samenleving.

Financiële inclusie is niet alleen van belang voor deze mensen, maar een inclusieve financiële sector is één van de pijlers voor de economie van een land. Financiële inclusie houdt in dat mensen en bedrijven toegang krijgen tot passende en betaalbare financiële producten en diensten die aan hun behoeften voldoen en die op een verantwoorde en duurzame manier worden geleverd.

Volgens de Wereldbank is financiële inclusie een belangrijke factor om extreme armoede te bestrijden en een inclusieve groei te bewerkstelligen. Het thema financiële inclusie komt dan ook terug in maar liefst acht van de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen die de Verenigde Naties in 2015 heeft gelanceerd.

Het sluit ondermeer aan bij de bestrijding van armoede (SDG 1), het bevorderen van gezondheid (SDG 3), gendergelijkheid (SDG 5), economische groei en banen (SDG 8) en de aanpak van inkomensongelijkheid (SDG 10).

Echter, het hebben van een (digitale) bankrekening alléén is niet de oplossing. Het is een eerste stap in de richting van een bredere financiële inclusie. Met passende, betrouwbare en betaalbare financiële dienstverlening kunnen mensen onderaan de sociaaleconomische ladder bouwen aan financiële zekerheid en kwaliteit van leven. Pas als kwetsbare mensen in staat zijn om meer inkomsten te genereren, kunnen zij hun financiële situatie permanent verbeteren.

“ *Financiële inclusie draagt bij aan inclusieve groei, economische ontwikkeling en financiële verdieping* ”

Belang van financiële inclusie

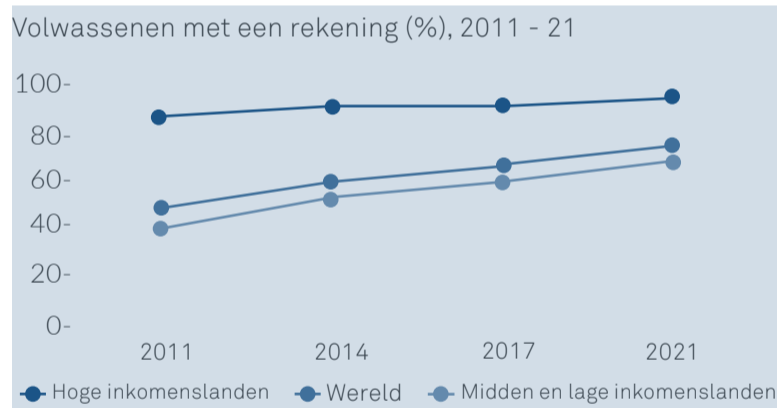
Uit de Global Findex 2021 blijkt dat ongeveer 29% van de volwassenen in ontwikkelingslanden en zo'n 4% van de volwassenen in ontwikkelde landen bankloos is. Zij hebben geen toegang tot een rekening bij een gereguleerde instelling zoals een bank, een kredietunie, een microfinancieringsinstelling of een aanbieder van (mobiel) geld.

Hier dragen mensen verschillende redenen voor aan. Veruit de belangrijkste reden is een gebrek aan geld. Andere redenen die in combinatie met de eerste vaak worden genoemd, zijn dat financiële diensten te duur zijn, de afstand tot de dichtstbijzijnde financiële instelling te groot is en/of een familielid al een bankrekening heeft waarvan gebruik gemaakt kan worden.

behoefden te voorzien. Ze zijn vaak afhankelijk van volatiele inkomens uit landbouw en seizoensarbeid of andere onvoorspelbare baantjes in de informele economie. Zij worden in het algemeen niet beschermd door arbeidsrechten. Daarnaast hebben ze geen recht op sociale voorzieningen zoals een pensioen, gezondheidszorg of ziekteverlof en is er geen mogelijkheid tot verzekeren tegen calamiteiten. Het geheel van economische activiteiten, bedrijven, banen en werkenden in de informele economie speelt zich namelijk af buiten de wet of bescherming van de overheid.

De inkomensstroom van mensen die in de informele economie werkzaam zijn, is onvoorspelbaar. Ze leven in continue onzekerheid of ze in hun dagelijkse behoeften kunnen voorzien. Doordat ze niet-gebankierd zijn is het voor deze mensen bovendien zeer moeilijk om toegang te krijgen tot de juiste middelen die zij nodig hebben om te groeien, productiever en welvarender te worden. Zij kunnen vaak alleen een beroep doen op informele financiële diensten die over het algemeen veel duurder, minder veilig en minder betrouwbaar zijn.

Wereldwijd bezit van een bankrekening is toegenomen van 51% tot 76% tussen 2011 and 2021

Bron: Global Findex Database 2021

Juist de niet-gebankierden worden dagelijks geconfronteerd met enorme financiële uitdagingen om in hun basis-

Toegang hebben tot een formele (digitale) betaalrekening is een eerste stap in de richting van een bredere financiële inclusie. Het vormt een toegangspoort tot andere financiële diensten, zoals spaarrekeningen, kredietverlening (inclusief microfinancieringen) en verzekeringen. Door financiële inclusie zijn mensen onderaan de sociaaleconomische ladder in staat om hun volatiele inkomensstromen tot een betrouwbaardere inkomensstroom te transformeren. Financiële producten kunnen voorzien in een veiligheidsmarge wanneer de inkomsten dalen of de uitgaven stijgen. Mensen worden weerbaarder tegen negatieve economische schokken. Bovendien helpt het bij financiële planning en bij investeringen op het gebied van huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs.

Financiële inclusie voor micro-, midden- en kleinbedrijf heeft toegevoegde waarde

Overigens is toegang tot financiële dienstverlening niet alleen van belang voor individuen en huishoudens, maar juist ook voor ondernemingen. In ontwikkelingslanden hebben veel formele en informele micro- kleine en middelgrote onder-

nemingen geen toegang tot een formeel financieel systeem. Wanneer ondernemers enkel in cash handelen en niet zijn geregistreerd bij een formele financiële instelling kunnen zij hun inkomsten en uitgaven moeilijk onderbouwen. Door het gebrek aan bewijs weigeren formele financiële instellingen al snel een lening aanvraag waardoor ondernemers zijn aangewezen op het informele circuit. Om hun onderneming verder te laten groeien worden regelmatig woekerrentes gevraagd.

Toegang tot formele financiële instellingen die gericht zijn op deze doelgroep geeft een ondernemer de mogelijkheid het bedrijf te doen groeien. De dienstverlening biedt inzicht in vermogen en kasstromen en helpt ondernemers om betere beslissingen te nemen voor hun bedrijf. Het maakt het eerder mogelijk kapitaal aan te trekken en dit geld te investeren waardoor de vicieuze cirkel doorbroken kan worden.

Groeiende en bloeiende ondernemingen zijn niet alleen van belang voor de ondernemer. Zij spelen een sleutelrol bij het creëren van banen en leveren een bijdrage aan de lokale, regionale en nationale economie. Zij dragen bij aan de opbouw van een middenklasse. Zeker in ontwikkelings- en opkomende landen met een scheve inkomensverdeling is dit van groot belang.

Verantwoorde inclusie

Financiële inclusie is geen doel op zich, maar een middel om te plannen voor de toekomst en om minder kwetsbaar te zijn voor onverwacht hoge uitgaven. Financiële inclusie maakt een betere bedrijfsvoering mogelijk. Van groot belang is dat de financiële diensten en producten passend, betaalbaar en toegankelijk zijn.

Het verleden heeft ons geleerd, en deze les wordt helaas nog wel eens herhaald, dat overmatige schuldenlast destructief kan zijn voor individuen én ondernemingen. En als leningen niet worden terugbetaald, levert dit problemen op voor de financiële instellingen. Een aantal gevallen met een dramatische afloop heeft de reputatie van 'microkrediet' geen goed gedaan.

Vandaar dat binnen financiële inclusie de klant(bescherming) centraal staat; is de klant bereid én in staat om op termijn een lening met rente terug te betalen en begrijpt de klant wat de kosten zijn van een dergelijke lening. Brengt een (additionele) lening de klant in problemen? Bij verantwoord lenen aan ondernemingen ligt de aandacht bij een gedegen analyse

van onder andere kasstromen en onderpand. Hierbij geldt te allen tijde dat geen lening beter is dan een slechte lening.

Vanuit de zorg voor klanten is door een aantal stakeholders, waaronder banken, gewerkt aan richtlijnen voor verantwoorde financiële dienstverlening. Dit heeft onder andere geleid tot het inzichtelijk maken van kosten, het vragen van een redelijke vergoeding en het geven van financiële training. Door investeerders is, binnen de context van de Verenigde Naties, gewerkt aan de Principles for Investing in Financial Inclusion. Investeren voor positieve impact moet, juist bij kwetsbare groepen, op een verantwoorde wijze plaatsvinden. Dit betekent dat je weet wie je partners zijn en dat je normen en waarden deelt.

“ *Financiële inclusie is geen doel op zich, maar een middel om de kwaliteit van leven te verbeteren* ”

Investeren in financiële inclusie

Om in 2030 iedereen toegang te geven tot een formele financiële instelling is helaas nog steeds financiering nodig. Het investeren in financiële inclusie levert echter niet alleen impact; óók vanwege geen/beperkte correlatie met andere beleggingscategorieën is het een interessante diversificatie binnen een beleggingsportefeuille met een aantrekkelijk financieel rendement.

Microfinanciering

Financiële inclusie voor kwetsbare groepen heeft via microfinancieringen al een lang trackrecord. Microfinancieringsfondsen verstrekken doorgaans kapitaal, in de vorm van aandelenvermogen of leningen, aan microfinancieringsinstellingen (MFIs). Dit zijn lokale financiële instellingen die de funding van de fondsen gebruiken om kleine kredieten te verstrekken aan huishoudens en (zeer) kleine ondernemers die geen krediet kunnen krijgen. Voorheen was er vooral sprake van groepskredieten, zoals een coöperatie (de boerenleenbank, voorloper van de Rabobank, hoort in dit rijtje thuis). Tegenwoordig is er vooral sprake van individuele kredieten. Daarnaast bieden steeds meer MFIs niet alleen microkredieten aan, maar ook andere financiële producten.

Het is belangrijk dat het microkrediet op maat wordt toegediend. Het moet niet te klein en ook niet te groot zijn. Bij de juiste omvang wordt een hefboom gecreëerd voor ondernemingsactiviteiten. De onder-

nemer kan erdoor zijn omzet en winstgevendheid verhogen. Daarnaast moet het terugbetalingsschema worden aangepast aan de terugbetalingscapaciteit van de ondernemer.

Financiering van MKB

Voorheen lag de focus op straatverkopers en informele handelaars die met een microkrediet zijn/haar eigen leven zouden kunnen verbeteren door opzetten en uitbreiden van zogenaamde micro-bedrijven. Sinds het begin van deze eeuw is dit verhaal echter verder uitgewerkt en genuanceerd.

Voor armoedebestrijding en economische ontwikkeling op macro niveau is het midden- en kleinbedrijf (MKB) van belang. Het MKB biedt werkgelegenheid, namelijk niet iedereen is een ondernemer en de meeste mensen zoeken een baan. Daarnaast valt het MKB veelal wél binnen de formele economie waardoor het minder

kwetsbaar is (voor omkoping, fraude) en -middels belastingen en werkgelegenheid- een bijdrage levert aan de lokale, regionale en nationale economie. Het MKB heeft een grotere kapitaalbehoefte, veelal onderpand en kan inzicht geven in de bedrijfsvoering. De zogenaamde microkredietinstellingen kregen dan ook het MKB als klant, in eerste instantie onder de noemer van micro-ondernemers die een microkrediet ontgroeid zijn, maar al snel werden specifieke portefeuilles of instellingen opgezet.

Daarnaast bleek dat er aan meer dan alleen krediet behoefte was en dat vanuit ontwikkelingsperspectief juist ook andere producten van belang zijn, zoals het bieden van spaarmogelijkheden. Deze spaargelden bleken ook een aantrekkelijk vermogen voor een formele financiële instelling naast de relatief dure leningen uit westerse landen. Dit zijn tevens belangrijke redenen waarom microkredietinstellingen transformeren tot formele financiële instellingen met een bankvergunning of een vergunning tot het aantrekken van deposito's.

Verzekeringen en -pensioenen

Zoals gezegd, leven veel mensen in grote armoede, waardoor ze geen tegenvallers kunnen opvangen, bijvoorbeeld bij langdurige ziekte, overlijden of misoogsten. Voor het betalen van rekeningen zijn zij genoodzaakt inkomens-genererende producten, zoals een koe of land, te verkopen. Dit lost het probleem op korte termijn weliswaar op, maar op lange termijn wordt het moeilijker om voldoende inkomen te genereren. Deze mensen komen vervolgens in een spiraal van armoede terecht.

Al geruime tijd wordt gezocht naar passende microverzekeringsproducten en micropensioenregelingen voor hen die daartoe (nog) geen toegang hebben. Microverzekeringsproducten zijn bedoeld voor kwetsbare mensen, veelal in ontwikkelingslanden. Premies zijn laag en vaak worden ze via lokale netwerken aangeboden.

Onderlinge verzekeringen, waarbij de gemeenschap een spaarpot vormt waaruit de schade voor individuele deelnemers wordt betaald, kan in een aantal gevallen

“ *Een micro-pensioen kan voorkomen dat ouderen terugvallen en het stelt hun kinderen in staat om te blijven investeren in de eigen toekomst.* ”

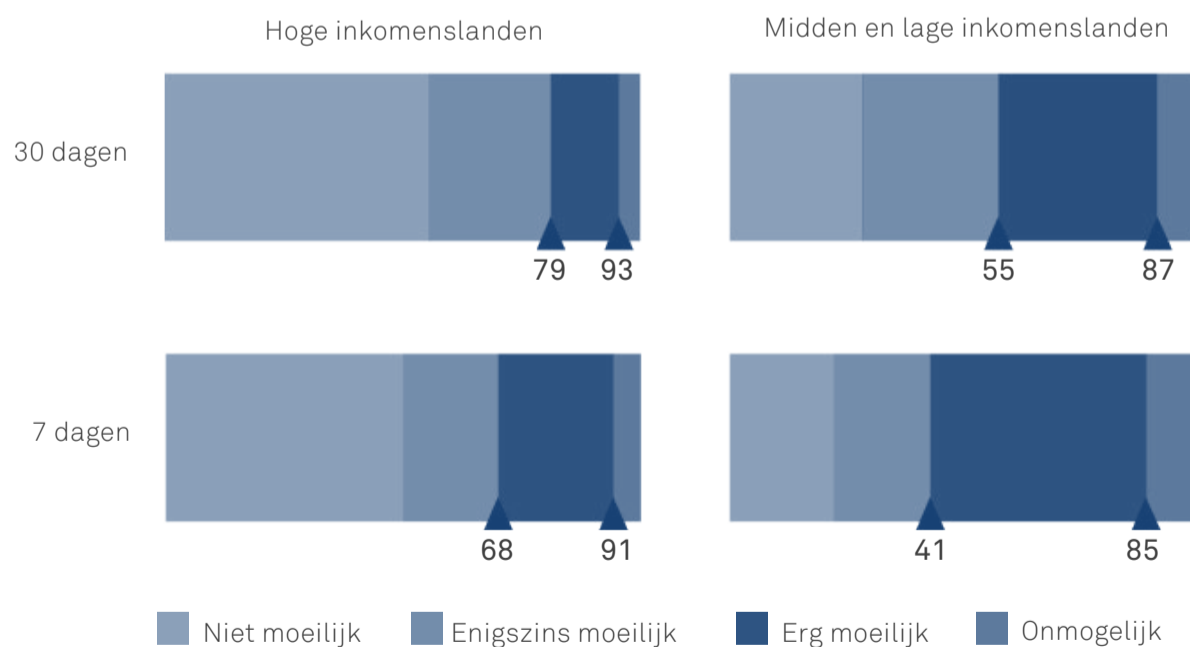
een uitkomst bieden. Voor risico's waarbij echter de gehele gemeenschap wordt geraakt, zoals bij misoogsten en klimaatrampen, zal de gemeenschap echter niet genoeg geld hebben om de schade voor iedereen te vergoeden.

Microverzekeringsproducten zijn minder ver ontwikkeld dan andere microfinancieringsproducten. Het bereiken van een zekere schaal is belangrijk om de producten betaalbaar te houden. Het initiatief voor microverzekeringen ligt dan ook vaak bij lokale NGOs die met behulp van Westerse donoren de aanloop financieren. Zodra er genoeg reserves zijn opgebouwd en er genoeg deelnemers zijn, moet de verzekering zonder deze hulp functione-

ren. Kwetsbare mensen zullen de verzekeringen echter alleen bereid zijn af te sluiten als ze voldoende vertrouwen hebben in de verzekeraar en op basis van goede ervaringen van bekenden.

Veel mensen in ontwikkelingslanden beschikken eveneens niet over een pensioen. Hierdoor vallen ouderen terug in extreme armoede zodra ze stoppen met werken. Ze zijn afhankelijk van hun familie voor hun levensonderhoud. Een micro-pensioen kan voorkomen dat ouderen terugvallen en stelt hun kinderen in staat om te blijven investeren in de eigen toekomst. Evenals microverzekeringsproducten zijn micropensioenen veel minder ver ontwikkeld.

Toegang tot financiering in geval van nood, ingeschat door volwassenen, 2021 (%)

Bron: Global Findex Database 2021

Fintech

Financiële technologie (fintech) is de afgelopen steeds belangrijker geworden in het bereiken van financiële inclusie. Hierbij gaat het niet alleen om nieuwe niet-traditionele, disruptieve toetreders in de financiële industrie, maar ook om de digitale transformatie binnen traditionele financiële dienstverlening.

Fintech heeft een revolutie teweeg gebracht in de manier waarop klanten toegang krijgen tot bankieren en de kosten die daarvoor betaald worden. Hiermee is het een belangrijk middel geworden om financiële inclusie te bewerkstelligen in ontwikkelde en opkomende landen.

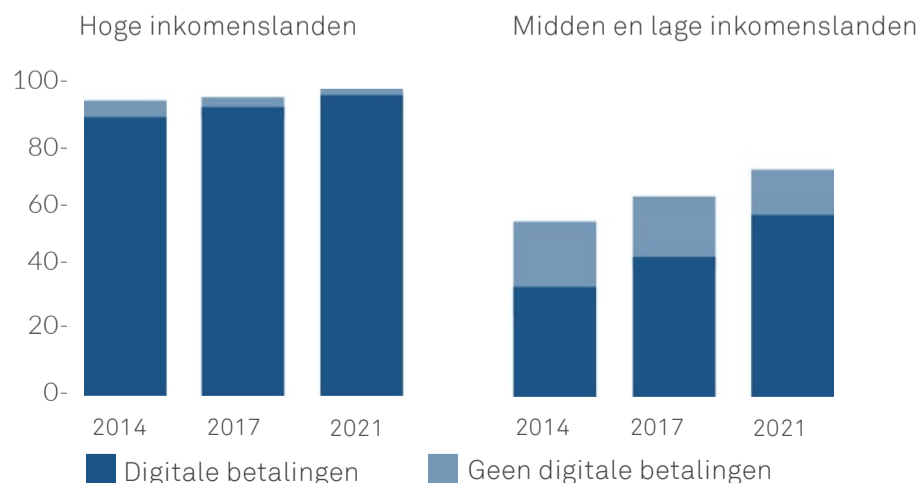
Fintech biedt enorme kansen om financiële inclusie en economische en sociale ontwikkeling in heel wat landen te versterken. Met behulp van fintech kan op een efficiëntere, goedkopere en klantvriendelijkere manier, bijvoorbeeld met ontsluiting van afgelegen regio's, financiële diensten worden geleverd aan mensen onder aan de sociaaleconomische ladder. Dit wordt mede mogelijk door een toenemend aantal mensen dat over een mobiele (smart) telefoon beschikt en door ontwikkelingen op technologievlak, zoals kunstmatige intelligentie (AI), machine learning en big data. Bovendien is het schaalbaar en heeft het daardoor een groot bereik.

Fintech kan op verschillende manieren financiële inclusie bevorderen. Bijvoorbeeld via neo-banken, een nieuw soort bank dat zonder een fysieke infrastructuur online digitaal diensten aanbiedt en gelieerd is aan een partner bank en via

challenger banks die ook digitaal diensten leveren maar een eigen banklicentie en beperkte fysieke infrastructuur hebben. Embedded finance bedrijven daarentegen, bieden een niet-financieel product en/of dienst aan als kernactiviteit en integreren daarbij een financieel component dat waarde toevoegt. Hierbij kan worden gedacht aan Pay-As-You-Go systemen die mobiele technologie gebruiken om mensen toegang geven tot bepaalde diensten. Daarnaast bestaat er een aantal fintech platformen voor het overmaken van geld en het eenvoudig verkrijgen van kleine kredieten.

Fintech maakt het mogelijk om krediet registratie en -analyse efficiënter te laten plaatsvinden en heeft een enorm potentieel om financiële inclusie te bevorderen. Maar het brengt ook risico's met zich mee. Naast algemene risico's van te hoge kosten, overkreditering en gebrek aan transparantie, spelen in het geval van fintech in toenemende mate ook cybersecurity, databescherming en discriminatie als gevolg van algoritmes een rol. Ook hierbij geldt het belang van een verantwoorde financiële inclusie, voor aanbieders en investeerders.

Het gebruik van digitale betalingen groeit snel tussen 2014-2021 (%)

Bron: Global Findex Database 2021